

DOI: 10.53425/madergisi.1140326

Kitap İncelemesi-Book Review

TÜRK GRUP DAVRANIŞI

Erol Göka. HYB Yayıncılık. İstanbul 2017.

Çağdaş DUMAN*

Türk Grup Davranışı isimli eser, Prof. Dr. Erol Göka tarafından kaleme alınan bir tarihsel psikoloji çalışmasıdır. Türk tarihi boyunca değişmeden kalmış olan grup psikolojisinin temel parametrelerinin neler olduğu bu çalışmada tespit edilmeye çalışılmıştır. Söz konusu eserde “Türk” kavramının sosyolojik boyutu ele alınmış ve Türklerin geçmişten günümüze varlığını devam ettiren, kendilerine has davranış kalıpları incelenmiştir. Günümüze gelindiğinde hâlâ önemli ölçüde savaşçı, göçebe ve bir bozkır toplumu olma özelliğini muhafaza eden Türklerin toplumsal yapıları, gösteriş ve şatafata verdikleri önem, kadın-erkek ilişkileri, toplumsal sorunların çözümünde göstermiş oldukları refleksler, uygarlıklara kolay uyum sağlama kabiliyetleri, dinî konularda göstermiş oldukları hoşgörü, İslamlaşma dönemi de dâhil olmak kaydıyla her zaman eski Türk inanışlarına bağlılık göstermeleri toplumsal açıdan kendine has bir özellik gösteren ortak davranış kalıplarından bazıları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu eser, disiplinler arası bir çalışmadır ve toplum psikolojisinin en derinlerindeki psikolojik motivasyonları saptama kaygısı

* Dr., cagdasduman369@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3512-3070.

Geliş Tarihi-Received Date: 04.07.2022
Kabul Tarihi-Accepted Date: 29.08.2022

sonucunda ortaya çıkmıştır. Türk grup davranışındaki tarihsel boyutun araştırılması, değişim olarak tarihsel sürece karşı tarihin devamlılık boyutu ile paralellik göstermektedir. Söz konusu eser, toplulukların kolektif davranışlarında tarihsel boyut araştırması için tasarlanmış bir örneklem vasfını bünyesinde barındırmaktadır. Eserde vurgu yapılan Türk kavramında biyolojik özelliklerden ziyade bir arada yaşama kültürüne dayalı sosyolojik özellikler esas alınır. İnsan davranışlarını şekillendirmek için ortaya koyduğu belirtilen tüm projeler, karşılaştığı toplumun kolektif davranışına işlemiş özelliklerle karşılaşmış ve biçim değiştirmiştir. Bu nedenle evrensel bir modernlikten söz etmek mümkün değildir. Örneğin Ankara'nın Kızılay semtindeki insan manzaraları bir Avrupa kentinden çok farklıdır. Böyle farklılıklar bazı çalışmalarda kültürel kodlarla, bazı çalışmalarda ise kentleşme modelleriyle açıklanmıştır. İnsanların kolektif olarak yaşadığı her yerde ortaklaşa üretilen bir davranış kalıbının ve sağlam bir grup psikolojisinin olduğu ileri sürülmektedir. Grup davranışı psikolojik temele sahip olduğundan değiştirilmesi oldukça zordur.

Güçlü bir tasavvuf geleneğimizin olmasına rağmen rasyonel davranış parametreleriyle bağdaşmayan gösteriş ve şatafat düşkünlüğünün birçok alanda görüldüğü vurgulanmıştır. Osmanlı'nın feodal mirasını restore etme düşüncesindeki Cumhuriyet tarihimiz süresince pek çok alanda yapılan çağdaşlaşma girişimlerine rağmen gösteriş kültürü başta yönetici elitler nezdinde toplumun birçok katmanına sirayet etmiştir. Evinin kaç para ettiğiyle övünen zengin yurttaşlar, abartılı fikirler ve törenler gösteriş kültürümüzün bir sonucudur. Ekonomik eşitsizliklerin neden olduğu fakat egemen liberal paradigmanın işleyişi çerçevesinde hepimizin "normal" olarak algıladığı gündelik hayattaki farklı yaşam şekillerinden ayrı olarak kodlarımıza işlemiş kamu kuruluşlarının yemekhanelerini bile makam ve mevkiye göre bölen, apartmanlarda "kapıcı" olarak adlandırılan yeni bir istihdam yaratan adı konulmamış kast sistemimiz, şatafat kültürümüzün sonucudur. Bu kültür, zaman zaman ulusal kalkınmacı anlayışımız ve hatta uluslararası ilişkilerimizi bile belirleyebilmektedir. Erken tarihimizdeki Orta Asya Türk Toplulukları'nın çevre devletlerle ilişkilerine ba-

kıldığında bu durum açık bir şekilde görülmektedir. İşte Türk toplumunun yaşadığı bu davranış sinerjisini, yazar, Türklerin uygarlıkla imtihanı ana başlığıyla masaya yatırmıştır. Bu şatafat kültürü birtakım aykırı davranışları da beraberinde getirmiştir. Şehir içerisinde Land Rover marka araç kullanma, tedavülden kalkmak üzere olan otomobillerin arkasına “Babam öyle diyor” veya “Nazar etme ne olur, çalış senin de olur” gibi sloganların yazılmasının arkasında ciddi toplumsal travmalar mevcuttur.

Türk grup davranışında itaat ve hiyerarşi kültürü çok ciddi bir yer tutmaktadır. Bu motivasyonun bir sonucu olarak devletin otoriter kimliği hayatın doğal bir sonucu olarak normal karşılanmaktadır. Dünyanın en disiplinli ordularını kurabilen Türkler, kendi yalnızlıklarıyla baş başa kaldıkları ve başkalarının haklarına saygı bekleyen trafik düzeninde beş araba bir şeritte düzgün bir biçimde ilerlemeyi becerememektedir. Türklerin kurduğu bütün devletleri kendi elleriyle yıkmaları bu duruma gösterilecek en somut örnektir. Türklerin askeri darbelere gösterdiği tutumdan karizmatik lider anlayışına kadar Türk siyasal yaşamında meydana gelen birçok olayda bu olgu etkisini göstermektedir.

Yazar, bu eserde Türklerde görülen modası geçmiş inanışlar ve günümüze kadar süregelen etkilerine geniş bir biçimde değinmiştir. Bu çerçevede Türk grup davranışını etkileyen pek çok kültür ile karşılaşmaktayız. *Atalar kültürü*, *Tabiat kültürleri*, *Gök Tanrı kültürü*, *hayvanlar* ve *renkler* Türk grup davranışlarını etkileyen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. İnanışların doğum, evlenme ve ölüm ritüellerine yansımaları, ev ve ocak kavramlarının önemi, ağıtlar, ölümler için verilen yemekler, yeni doğan çocuğa ismi verilirken kulağına ezan okunması gibi davranışlar klasik Türk grup davranışlarına örnek teşkil etmektedir. Yine tarikat geleneği, Şamanizm, menkıbe ve efsaneler, muska yazmak, halk arasında “hoca” olarak bilinen kişilerin hasta tedavi etmeye çalışması Şaman geleneğinin kalıntılarından başka bir şey değildir. Mistik karakterler, tekke ve dergâh, şeyh-mürit ilişkileri, cin çağırma, sihir, büyü, fal bakma, nazar, adak adama, ağaç dallarına çaput bağlama, bebeğin göbek bağınyı kurutup muska yapma, bahçelere korkuluk dikme gibi pra-

tikler Şamanizm döneminden beri toplum içerisinde uygulama alanı bulan Türk grup davranışlarının bazılarıdır.

İslam dininde ruhban sınıfının olmaması dinin ayırt edici vasfı olarak nitelendirilse de Türk halkının dinle kendilerinden daha yoğun ilgilendiği bilinen kimselere birçok tabiatüstü nitelikler atfedip onlar etrafında kümelenmesinde Şaman inancının büyük etkisi vardır. Türklerdeki biat ve ibadet senkronizasyonu, güç ilişkilerinin yer aldığı tüm toplumsal ilişki biçimlerinde (işçi-işveren, ebeveyn-çocuk, şeyh-mürit vb.) görülmektedir. Bu sebeple Türk demokrasisinde parti içi demokrasinin işletilmesi oldukça zordur. Her yükselen eleştiri, davaya ihanet eden çatlak sesler olarak kabul edilir. Aile içi demokrasinin gelişmesinde de durum pek farklı değildir. Yine işçi-işveren ilişkileri ve sendika ağalığı denilen olgunun altında yatan temel faktörde Türklerin iktidar sahiplerine atfettiği insanüstü özelliklerden kaynaklanmaktadır.

Türk grup davranışının derinlemesine incelenmesinde mutlaka değinilmesi gereken bir başka konu ise kadın-erkek ilişkileridir. Yazar bu konuda İlber Ortaylı'nın düşüncelerini referans göstermiştir. Ortaylı'ya göre kadın-erkek ilişkilerinde dinî argümanlar etkili değildir. Dinî argümanlardan ziyade coğrafyadan kaynaklanan kültürel atmosfer, İlber Ortaylı'nın bakış açısına göre çok daha önemlidir. Örneğin, Ortaylı'ya göre kadın ve erkeğin farklı mekânlarda bulunmasının temel nedeni coğrafyanın sağladığı olanaklar nedeniyle yerleşik hayata erken geçilmesidir. Ortaylı için Akdeniz kültür havzası kavramı bu topraklarda görülen çoğu tarihsel ve toplumsal olgunun açıklanmasında kilit bir role sahiptir.

Savaşçı ve göçebe bir topluluk olması nedeniyle Türklerin temel yaşam felsefesinde itaat kültürü oldukça etkilidir. Toplum devlete ve Gök Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisi kağana, küçük büyüğe, kadın erkeğe hizmet ve itaat etmek zorundadır. Yaratılış destanından Manas destanına, bozkırdaki çadır hayatından modern Türk evine kadar kadın-erkek ilişkilerinde bu geleneği görmek mümkündür. Yerleşik hayata geçmeden önce oldukça benzer refleksler gösteren Türk toplumundaki kadın-erkek ilişkisi, Akdeniz havzasında yerleşik hayata geçildiğinde bu coğrafyanın dokusuna uyum sağlamakta gecikmemiş, kadın ve erkeklerin mekânları

birbirinden ayrılmıştır. Modern çağda ağır aksak da olsa Türklerdeki kadın-erkek ilişkileri modernize olmuş ve kamusal alanda kadın ve erkek nüfus yeniden birbirine karışmaya başlamışlardır.

Yalnızca Cumhuriyet dönemi topyekûn bir uygarlaşma projesine sahiptir ama o da uygarlığı geniş halk kitlelerinin bir yaşama tarzı hâline getirmeyi çeşitli nedenlerle başaramamıştır. Geniş halk kitleleri barış zamanında bile savaşçı bir zihne mahkûm kalmıştır. Türk halkının zihni cumhuriyet projesi tamamlanamadan kalmasına, gelir dağılımındaki adaletsizliklerin de eklenmesiyle yüksek estetik değerlere ilgilenmeye vakit bulamayarak büyük ölçüde savaşçı bir zihin olma özelliğini korumuştur. Söz konusu eserde cumhuriyet modernleşmesinin neden başarıya ulaşamadığına dair önemli ipuçları mevcuttur.

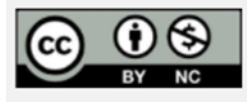
Erol Göka tarafından kaleme alınan bu eser, Türkiye’de bir sosyal bilimcinin karşılaşılabileceği sorunları başarılı bir biçimde tespit ve analiz etmiştir. Bu sebepten dolayı akademik kariyer yapmayı planlayan özellikle sosyolog ve siyaset bilimcilerin kütüphanesinde mutlaka bulunması gereken bir kitaptır. Yapılan çalışma, politik psikolojiden diplomasiye, siyaset biliminden Türkiyat araştırmalarına kadar pek çok disipline yardımcı olacak bilgiler içermektedir. Yapılan çalışmada Türklerin kalıplaşmış davranış kalıpları objektif bir biçimde anlatılmakla beraber bu davranış kalıplarına toplum içerisinde gelen itirazlara yeteri kadar değinilmemiştir. Ayrıca Türklerin kendine özgü modernleşme sürecinden bahsedilmekle birlikte bu süreç içerisindeki kırılmalara yeteri kadar vurgu yapılmamıştır. Sosyal bilimlerde ilgili disipline ne kadar hâkim olursak olalım Türk grup davranışları hakkında bir birikimimiz olmadığı takdirde başarılı olmamız oldukça zor gözükmektedir. Özellikle siyaset alanında kariyer yapmak isteyen herkese bu eseri şiddetle tavsiye ederim.

ETİK: Bu makale, yazarın başvuru aşamasındaki beyanına göre; araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.

ETHIC: This article has been prepared in accordance with research and publication ethics, according to the author's statement at the application stage.

ÇIKAR ÇATIŞMASI VE FİNANSAL KATKI BEYANI: Yazarın başvuru aşamasındaki beyanına göre; çalışmanın tarafsızlığı ile ilgili bilinmesi gereken bir mali katkı veya diğer çıkar çatışma ihtimali (potansiyeli) ve ilişki alanı yoktur.

CONFLICT OF INTEREST AND FINANCIAL CONTRIBUTION DECLARATION: According to the author's statement at the application stage; There is no financial contribution or other conflict of interest possibility (potential) and relationship area that should be known about the objectivity of the study.

Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-commercial 4.0 International License.